نشریه فرهنگ و ارتقای سلامت فرهنگستان علوم پزشکی
دوره ششم، پاییز ۱۴۰۱، شماره سوم، صفحات ۴۸۳ تا ۴۸۵

خلاصه سیاستی

طراحی و پایش همکاری‌های بین‌بخشی در حمایت غذایی از اقشار آسیب‌پذیر

مونا پورقادری[۱]، نسرین امیدوار[۲*]، امیرحسین تکیان[۳]، حنانه محمدی[۴]

۱. کاندیدای دکترای تخصصی سیاست‌های غذا و تغذیه دانشکده علوم تغذیه و صنایع غذایی، دانشگاه علوم پزشکی شهید بهشتی، تهران، ایران
۲. *نویسنده مسئول: استاد، دانشکده علوم تغذیه و صنایع غذایی، دانشگاه علوم پزشکی شهید بهشتی، تهران، ایران، omidvar.nasrin@gmail.com
۳. استاد، دانشکده بهداشت، دانشگاه علوم پزشکی تهران، تهران، ایران
۴. دانشیار، دانشکده علوم جنگل، دانشگاه علوم کشاورزی و منابع طبیعی گرگان، گرگان، ایران

دریافت مقاله: ۱۴۰۱/۰۵/۰۳ پذیرش مقاله: ۱۴۰۱/۰۷/۰۷

چکیده

همکاری بین‌بخشی، به‌عنوان جزء کلیدی مداخلات در پرداختن به مشکلات پیچیده سلامت عمومی، می‌تواند ساختارمند، انتخابی و طراحی شود تا سازنده باشد. تحلیل شبکه اجتماعی قادر است با رویکرد سیستمی، به بررسی و تقویت چنین ساختارهای مشارکتی کمک کند. هدف این خلاصه سیاستی، ارائه گام‌های عملیاتی و ساختار بهینه مشارکت ذی‌نفعان برای بهبود حکمرانی برنامه ملی حمایت غذایی از اقشار آسیب‌پذیر است.

کلیدواژه‌ها: تحلیل شبکه اجتماعی، حکمرانی مشارکتی، حمایت‌های غذایی

مقدمه

همکاری بین‌بخشی به‌عنوان یک مفهوم کلیدی، بر این فرض استوار است که سلامت و به‌زیستی تا حد زیادی به عوامل اجتماعی تعیین‌کننده سلامت وابسته هستند. ازاین‌رو، برای تأثیرگذاری بر شرایط اجتماعی و اقتصادی جامعه هدف، بر اقدامات مشارکتی در داخل و بین بخش‌ها تأکید می‌شود (۱). حکمرانی مشارکتی در قالب فرایند و ساختارهای مدیریتی و تصمیم‌گیری، ذی‌نفعان بخش‌های دولتی، خصوصی و داوطلبانه را درگیر دست‌یابی به یک هدف عمومی مشترک می‌کند که در غیر این صورت، امکان تحقق آن میسر نیست (۲). تحلیل شبکه اجتماعی (SNA)، فرایند تحلیل کمی و کیفی الگوی روابط و ساختارهای اجتماعی در یک شبکه ارتباطی است که بینشی را برای حل مسائل سیاستی، شناخت روابط، تصمیم‌سازی، تصمیم‌گیری، طراحی و مدیریت مداخلات شبکه‌ای فراهم می‌سازد (۳). با ترسیم مشارکت در قالب یک شبکه اجتماعی، می‌توان این رویکرد را به‌مثابه ابزاری قدرتمند در ثبت، تحلیل و رصد شبکه‌های همکاری به‌کار برد و تعداد و کیفیت مناسبی از روابط را میان کنشگران پیشنهاد کرد (۴).

بررسی و تحلیل شبکه‌های اجتماعی مربوط به مراحل توسعه برنامه ملی حمایت غذایی (۱۳۹۸-۱۳۹۳) در ایران - به‌عنوان بخشی از برنامه‌های حمایت‌های اجتماعی دولت از اقشار کم‌درآمد که با مسئولیت معاونت رفاه وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی اجرا شده است؛ حاکی از فقدان دیدگاه شبکه‌ای در هر دو مرحله تدوین و اجرای برنامه است. این خلاصه سیاستی ضمن تکمیل گام‌های توسعه‌ای برنامه بر مبنای شواهد موجود، گزینه‌ها و روابط سازمانی مناسب را برای یک شبکه حکمرانی منسجم پیشنهاد می‌دهد.

ملاحظات تدوین توصیه‌ها

با هدف آگاه سازی تصمیم‌گیران به برداشتن گام‌های ضروری و نیز گزینه‌های سازمانی مناسب برای هر گام در مراحل توسعه برنامه، موارد زیر مدنظر قرار گرفته است:

- انتخاب گزینه‌های سازمانی مناسب برای هر گام اجرایی برنامه، براساس نظرخواهی از مطلعان کلیدی و نمایندگان گروه‌های ذی‌نفش؛
- تحلیل شبکه اجتماعی برای هر یک از ۱۵ تکلیف پیشنهادی به تفکیک سازمان‌های مسئول و همکار؛
- انتخاب گزینه‌های سازمانی با بالاترین امتیاز بر اساس شاخص‌های خرد شبکه به‌منظور اجتناب از تعدد سازمانی در شبکه ایده‌آل حکمرانی برنامه.

[Downloaded from ijhp.ir on 2026-11-15]

[DOI: 10.22034/6.3.15]

راهکارهای پیشنهادی و گزینه‌های سازمانی منتخب برای توسعه برنامه ملی حمایت غذایی از اقشار آسیب‌پذیر

با توجه به ساختار و ظرفیت شورای‌عالی سلامت و امنیت غذایی به عنوان عالی‌ترین مرجع تصمیم‌سازی و جلب مشارکت ذی‌نقشان مرتبط در سطح ملی، گام‌ها و گزینه‌های سازمانی برای در دستور کار قرارگیری و پیگیری در این شورا پیشنهاد می‌شوند:

- **تولید شواهد پشتیبان برای باز تدوین و اجرای برنامه (انجام مطالعات نیازسنجی، ارزشیابی و ...)**

مجریان: مراکز تحقیقاتی مرتبط با غذا و تغذیه، دفتر بهبود تغذیه جامعه (وزارت بهداشت)، وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی.

همکاران: سازمان‌های مردم‌نهاد، سازمان‌های بین‌المللی، دانشگاهیان، نمایندگان جامعه هدف، شورای‌عالی رفاه و تأمین اجتماعی، کمیته امداد امام خمینی (ره)، سازمان بهزیستی کل کشور، شوراهای اسلامی شهر و روستا، وزارت صنعت، معدن و تجارت؛

- **طراحی و تنظیم دستورالعمل اجرایی برنامه ملی حمایت غذایی**

مجریان: وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی، دفتر بهبود تغذیه جامعه (وزارت بهداشت)

همکاران: سازمان‌های مردم‌نهاد، کمیته امداد امام خمینی (ره)، سازمان بهزیستی کل کشور، وزارت صنعت، معدن و تجارت، نمایندگان جامعه هدف، مراکز تحقیقاتی، دانشگاهیان؛

- **تأمین مالی برنامه ملی حمایت غذایی**

مجریان: سازمان امور مالیاتی کشور، سازمان برنامه‌وبودجه

همکاران: خیران، بنیاد مستضعفان انقلاب اسلامی (بنیاد علوی)، ستاد اجرایی فرمان امام (بنیاد برکت)، آستان قدس رضوی، سازمان‌های مردم‌نهاد، سازمان اوقاف و امور خیریه، وزارت نفت، وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی، بانک مرکزی، سازمان‌های بین‌المللی؛

- **تعیین ضوابط بهره‌مندی از برنامه و استحقاق مشمولان**

مجریان: وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی، کمیته امداد امام خمینی(ره)، سازمان بهزیستی کل کشور، دفتر بهبود تغذیه جامعه (وزارت بهداشت)، سازمان هدفمندی یارانه‌ها.

همکاران: مراکز تحقیقاتی، دانشگاهیان، سازمان‌های مردم‌نهاد، سازمان برنامه‌وبودجه؛

- **شناسایی و ارائه اطلاعات گروه هدف برنامه ملی حمایت غذایی**

مجریان: وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی، کمیته امداد امام خمینی(ره)، سازمان بهزیستی کل کشور.

همکاران: وزارت کشور (استانداری‌ها، فرمانداری‌ها و ...)، سازمان‌های مردم‌نهاد، کانون‌های فرهنگی - مذهبی، مراکز و خانه‌های بهداشت (وزارت بهداشت)؛

- **به‌روزرسانی اطلاعات مشمولان و کنترل نرخ خطا**

مجریان: وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی، کمیته امداد امام خمینی(ره)، سازمان بهزیستی کل کشور، سازمان هدفمندی یارانه‌ها.

همکاران: سازمان‌های مردم‌نهاد، شوراهای اسلامی شهر و روستا، مراکز و خانه‌های بهداشت (وزارت بهداشت)، سازمان فن‌آوری اطلاعات؛

- **تعیین اقلام غذایی و سرانه حمایت غذایی خانوار در برنامه**

مجریان: دفتر بهبود تغذیه جامعه (وزارت بهداشت)، مراکز تحقیقاتی (مرتبط با غذا و تغذیه).

همکاران: نمایندگان جامعه هدف، وزارت صنعت، معدن و تجارت، کمیته امداد امام خمینی (ره)، سازمان بهزیستی کل کشور، دانشگاهیان، سازمان‌های مردم‌نهاد؛

- **تعیین سازوکار تأمین و توزیع اقلام حمایت غذایی**

مجریان: وزارت جهاد کشاورزی، وزارت صنعت، معدن و تجارت، وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی

همکاران: فروشگاه‌های زنجیره‌ای، اتحادیه‌های تعاونی مصرف‌کنندگان، شرکت‌های پخش و فروش مواد غذایی، تولیدکنندگان مواد غذایی؛

- **تنظیم مقررات و ارائه مجوزها برای اجرای برنامه ملی حمایت غذایی**

مجریان: وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی، وزارت صنعت، معدن و تجارت، وزارت جهاد کشاورزی.

همکاران: اتاق اصناف ایران، سازمان‌های مردم‌نهاد؛

- **نظارت بر فرایند اجرا و پیگیری تخلفات در برنامه**

مجریان: سازمان بازرسی کل کشور، وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی، وزارت صنعت، معدن و تجارت

همکاران: (نمایندگان) جامعه هدف، سازمان‌های مردم‌نهاد، نیروی انتظامی جمهوری اسلامی ایران، وزارت کشور (استانداری‌ها، فرمانداری‌ها و ...)، سازمان هدفمندی یارانه‌ها، کمیته امداد امام خمینی(ره)، سازمان بهزیستی کل کشور، وزارت جهاد کشاورزی؛

- **کدگذاری اقلام غذایی بر روی کارت‌های اعتباری مشمولان**

مجری: سازمان فن آوری اطلاعات.

همکاران: شرکت‌های پرداخت الکترونیک، بانک‌های بخش دولتی، بانک‌های بخش خصوصی، سازمان هدفمندی یارانه‌ها؛

- **صدور و تمدید کارت‌های اعتباری مشمولان برای حمایت غذایی**

مجری: بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران.

همکاران: بانک‌های بخش دولتی، بانک‌های بخش خصوصی؛

- **اطلاع‌رسانی در خصوص برنامه ملی حمایت غذایی**

مجریان: وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی، کمیته امداد امام خمینی(ره)، سازمان بهزیستی کل کشور

همکاران: وزارت کشور (استانداری‌ها، فرمانداری‌ها و ...)، کانون‌های فرهنگی - مذهبی، سازمان‌های مردم‌نهاد، سازمان فن‌آوری اطلاعات، رسانه، دفتر بهبود تغذیه جامعه (وزارت بهداشت)؛

[Downloaded from ijhp.ir on 2026-11-15]

[DOI: 10.22034/6.3.15]

- **آموزش تغذیه‌ای گروه هدف (به‌منظور اتخاذ بهترین انتخاب‌های غذایی)**

مجری: دفتر بهبود تغذیه جامعه (وزارت بهداشت).

همکاران: (نمایندگان) جامعه هدف، رسانه، کانون‌های فرهنگی - مذهبی، سازمان‌های مردم‌نهاد، کمیته امداد امام خمینی(ره)، سازمان بهزیستی کل کشور، دانشگاهیان، وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی؛

- **تعامل با متقاضیان و مشمولان برنامه و پاسخگویی به آنها**

مجریان: کمیته امداد امام خمینی(ره)، سازمان بهزیستی کل کشور، وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی.

همکاران: سازمان‌های مردم‌نهاد، وزارت کشور (استانداری‌ها، فرمانداری‌ها و ...)، مراکز و خانه‌های بهداشت (وزارت بهداشت)، سازمان هدفمندی یارانه‌ها.

منابع

1. Clavier C. Implementing Health in All Policies - Time and Ideas Matter Too! Comment on "Understanding the Role of Public Administration in Implementing Action on the Social Determinants of Health and Health Inequities". Int J Health Policy Manag 2016; 5(10): 609-610.
2. Emerson K, Nabatchi T, Balogh S. An integrative framework for collaborative governance. Journal of public administration research and theory 2012; 22(1): 1-29.
3. Scott J. Social network analysis: developments, advances, and prospects. Social network analysis and mining 2011; 1(1): 21-6.
4. Holman N. Community participation: using social network analysis to improve developmental benefits. Environment and Planning C: Government and Policy 2008; 26(3): 525-43.

Policy Brief

Designing and Monitoring Inter-Sectoral Collaboration in Food Assistance Program for Vulnerable Groups

Mona Pourghaderi[1], Nasrin Omidvar[2*], Amirhossein Takian[3], Hannaneh Mohammadi Kangarani[4]

1. PhD candidate in Food and Nutrition Policy, School of Nutrition Science and Food Technology, Shahid Beheshti University of Medical Sciences, Tehran, Iran
2. ⁎**Corresponding Author:** Professor Shahid Beheshti University of Medical Sciences, Department of Community Nutrition, School of Nutrition Science and Food Technology, Shahid Beheshti University of Medical Sciences, Tehran, Iran, omidvar.nasrin@gmail.com
3. Professor, School of Public Health, Tehran University of Medical Sciences, Tehran, Iran
4. Associate Professor Department of Forestry, School of Forest Sciences, Gorgan University of Agricultural Sciences and Natural Resources, Gorgan, Iran

Abstract

Intersectoral collaboration, as a key component of interventions in addressing complex public health problems, can be structured, selective, and designed to be constructive. Social network analysis can help examine and strengthen such collaborative structures with a systemic approach. This policy brief aims to suggest operational steps and an optimal structure of stakeholder engagement for better governance of the national food assistance program for vulnerable groups.

Keywords: Collaborative Governance, Food Assistance, Social Network Ananlysis

[Downloaded from ijhp.ir on 2026-11-15]

[DOI: 10.22034/6.3.15]